

Sobre la tradició de l'esquerra

Juan Ramón Capella Hernández



Universitat Progressista
d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un
llinatge que no vol que resti desconegut.
Fills i néts de les aspiracions de les classes
populars catalanes del segle XIX, plasmades
en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-
vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts
de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta
on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.
Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense
la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels
camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de
l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir
la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del
passat també teixeixi el nostre present cap al futur.





Sobre la tradició de l'esquerra

Juan Ramón Capella

Catedràtic emèrit de Filosofia del Dret,
Moral i política. Filòsof i escriptor



A. Una reflexió sobre la paraula 'esquerra'

Després de tants anys de despolitització, no és poc freqüent trobar-se amb algun interlocutor que afirma que ja no hi ha dreta ni esquerra, o que l'esquerra ja no existeix.

Més enllà del que han fet molts per fer plausible aquesta observació, és a dir, que per a algunes persones tingui sentit –cosa que no és el meu cas -, és a dir, sense ignorar que molta política feta en favor dels poderosos s'ha presentat com de "l'esquerra" -, m'agradaria reflexionar breument, en aquesta taula plantejada al voltant de *les arrels de l'esquerra*, i *l'origen dels seus valors* (que és el que se'm va encarregar tractar aquí), sobre aquesta mateixa paraula: "esquerra".

La paraula s'origina per la ubicació dels partits en les assemblees parlamentàries

sorgides després de la Revolució Francesa. Els grups burgesos i conservadors ocupaven "la dreta" de l'hemicicle, considerat lloc preferent, els partits "populars", l' "esquerra".

És per tant una veu d'origen "parlamentari": dels parlaments dels règims burgesos.

Avui, davant el desgast d'aquesta paraula, "esquerra", tantes vegades traïda, potser no seria dolent substituir-la. La dicotomia es podria establir entre "els de dalt" i "els de baix". Estar amb els de baix seria significatiu d'una nova esquerra. Una altra possibilitat, avui molt viva, és la que va assenyalar P.P. Pasolini: una divisòria entre "el Palau" i "la Plaça". Hauríem així la gent "de palau", que es mou prop del poder i del govern, i ho sacrifica tot a això, i d'altra banda la gent de la plaça, els treballadors i les persones corrents.



Jo prefereixo parlar de la plaça i dels de baix, i, a partir d'aquí, elaborar una diferència que em sembla essencial: la diferència entre *política per dalt* i *política per baix*.

Política per dalt és la que es realitza en els espais del poder: del poder mediàtic, econòmic o polític. Consisteix a negociar i pactar per mantenir l'ordre existent a les sempre canviants circumstàncies. En els moments crítics, fins i tot, consisteix a canviar-ho tot perquè no canviï l'essencial. Això és el que vivim en la Transició: es va canviar tot; vam tenir llibertats polítiques i comunitats autònomes, però els poders econòmics van quedar intactes, les llibertats polítiques van servir de vàlvula de seguretat per al manteniment d'un sistema d'explotació, i passem de suportar la dictadura militar interna a ser integrats en l'OTAN, vigilats i comandats per aquesta.

Es va canviar a una democràcia estreta, hermètica i vigilada, a un règim en realitat oligàrquic: govern de o per a uns quants poderosos. Gràcies a la política *per dalt*, a la política de *Palau*. La gent va ser cridada a aprovar un text constitucional que no posava en qüestió ni la monarquia, ni la tutela militar, i que establia, a més d'una llei de l'oblit tàcita, un sistema hermètic a les demandes socials, això sí, amb llibertats¹.

Política per sota és política realitzada entre la gent, per agrupar-la en la solidaritat, perquè adquireixi força i capacitat d'incidir en les institucions comunes, per donar veu als que no en tenen, per multiplicar la intensitat de la veu. *Política per sota* és la que va crear un poderós moviment obrer en les condicions penoses de la dictadura franquista, i un moviment estudiantil i més

¹ He desenvolupat aquest punt a "La constitución tácita", capítol de l'obra col·lectiva *Las sombras del sistema constitucional español* (Trotta, Madrid, 2003).



en general universitari, i un moviment veïnal i juvenil. *Política per sota* va ser la que va moure la gent a oposar-se a la guerra d'Iraq, a oposar-se a l'ingrés a l'OTAN, o els esforços que van crear una onada de desobediència civil i objecció de consciència que va acabar amb el servei militar obligatori. *Política per sota* és la que va practicar el moviment obrer al llarg de la seva història per aconseguir el dret de vaga, la limitació de la jornada laboral, els drets socials. *Política per sota* és treballar per unir l'esforç de molts.

Avui és *política per sota* el que ha reunit a les places d'aquest país a tantes persones en els passats mesos de maig i juny, i que sens dubte prosseguirà en una tardor previsiblement calenta.

[Un corol·lari: Hi ha només política per dalt o per sota? No, també es podria parlar dels

que estan "enmig" o al "centre", però només per assenyalar una curiosa paradoxa, el que anomenaré *la paradoxa del centre: en realitat el centre equidista de la dreta i del centre; enmig equidista de dalt i del mig.*]

B. Els valors de l'esquerra? Els valors dels de baix.

Em semblen essencials dues coses, en aquest àmbit: l'esperit de rebel·lió i la idea de solidaritat, però sempre que vagin junts.

L'esperit de rebel·lió és el que sorgeix en les persones davant la visió de les injustícies, tant si aquestes se les fan a elles mateixes o a altres. L'esperit de rebel·lió indueix al rebuig de la societat existent.

Aquest rebuig pot adoptar formes individualistes o merament gregàries: adoptar modes inconformistes (el que pot



ser merament gregari, propi de ramat), o, millor, formes artístiques: en l'obra de grans artistes es manifesta sovint aquest esperit de rebel·lió contra el ja establert. Sovint l'esperit de rebel·lió es torna ferotgement individualista i fins i tot antisocial. Per això voldria subratllar que és realment valuós quan s'associa amb el valor de la solidaritat.

La *solidaritat* -versió laica de la *fraternitat* de la revolució francesa, que com *fraternitat* està unida, per a molts inconscientment, a la idea cristiana d'un "Pare" comú a tots- és la superació de l'individualisme mal entès: significa la tendència a sentir juntament amb altres, a compartir, a viure com a pròpia la injustícia aliena o la injustícia comú, i *practicar juntament amb altres*. La solidaritat pot ser apolítica i no rebel -i llavors pot tenir simplement un efecte d'autojustificació-, o

assemblar-se a la "caritat" dels cristians, que tracta de posar remei a injustícies concretes sense tenir en compte l'eliminació de les seves causes o de les seves arrels (esmentaré que la dona amb més fortuna personal d'Espanya ha dedicat estius, que jo sàpiga, a realitzar obres de caritat acompanyant malalts al santuari de Lourdes: això és *caritas*, no *solidaritas*).

Per això l'esperit de rebel·lió i la solidaritat es converteixen en valors polítics dels de baix quan van junts, per no `quan van per separat o només se sosté un dels dos.

[Hi ha altres valors dels de baix: el valor de la llibertat, el de la igualtat, el desig de democratització.

En realitat crec que filosòficament s'han de veure no platònicament, com ideals eterns, sinó pel seu revés. La llibertat com a pugna contra la falta de llibertat concreta. La igualtat no com ànsia d'igualació -totes les



persones som diferents- sinó com pugna contra les desigualtats concretes reproduïdes socialment. (Quan s'examinen les coses des d'aquest punt de vista la famosa "igualtat d'oportunitats" del pensament polític dels de dalt mostra tota la seva falsedat, ni se sap què són les famoses *oportunitats*, però sí se sap què són les desigualtats.)

El pensament polític dels de dalt intenta afirmar que la igualtat i la llibertat es contraposen entre elles, que no és possible menys desigualtat sense menys llibertat, i que més llibertat implica més desigualtat. Els de sota saben en canvi que la desigualtat va unida sempre a la falta de llibertat, i que l'increment concret de la llibertat fa visibles i manifestes les desigualtats.

Els de sota enarboren sempre el valor de la llibertat, però també pregunten: llibertat per fer què? Per què no hi hagi regulacions socials? Per què es pugui burlar la llei? Per a defraudar?

La llibertat és voluntat d'acords col·lectius.

Finalment: he parlat de 'desig de democratització' i no simplement de 'democràcia'. Perquè la distribució del poder entre el poble -això és el que significa 'democràcia'- és un procés, un procés que pot avançar o retrocedir. Fins ara no hi ha sistema polític que faci la democràcia, sinó sistemes en diferents estadis incipients de democratització. Uns sistemes són més hermètics que altres a les demandes socials (com el sistema polític espanyol actual), és a dir, amb el poder poc distribuït entre la població. Quan el procés de democratització avança poc o



retrocedeix dóna lloc, en canvi, a sistemes oligàrquics, en poder d'uns pocs, com ara.]

C. Canvi de valors en l'esquerra o en els de sota

Entre els de baix va estar vigent com a valor el de la militància. Un valor originat també en la Revolució Francesa, en què els ciutadans havien de "formar els seus batallons" (això diu la *Marsellesa*) per defensar la revolució. La idea de *militar*, i la lluita revolucionària fins i tot per mitjà de les armes a la recerca de l'aproximació a un *objectiu final* ha estat present fortament entre la gent del que es deia tradicionalment l'esquerra. Es parlava de *militar* en les seves organitzacions. No crec que sigui necessari argumentar llargament aquest punt, només cal exemplificar en la mitificació de Che Guevara, el guerriller que buscava el triomf de la revolució per

mitjà de la lluita armada. La idea de militància ha acabat sent avantguardista i en el fons no democràtica, ja que suposa que són les avantguardes *militants*, i no les majories poblacionals, les que han de decidir.

(Per dir-ho tot: aquesta idea de *militar* no ha estat exclusiva de l'esquerra social. També l'ha sostingut i la sosté l'església catòlica: es parlava de l'*església militant*, que va tenir per exemple els seus militants d'Acció catòlica, i té els seus extremistes dretans *Guerrillers de Crist Rei* o els *Legionaris de Crist*.)

Crec que han estat els fracassos del moviment del passat, alternatiu a l'existent, el que ha portat la mirada dels de baix en una altra direcció: cap al pacifisme i la desobediència civil, de Gandhi i Martin Luther King. Aquests no buscaven aproximar-se a cap objectiu final, però sí a



objectius concrets que efectivament van arribar amb la pràctica de la no violència. Que consisteix en carregar-se de raó, en manifestar una eticitat superior a la dels que es contraposen a ells mitjançant la violència.

Els criminals i innumbrables actes de violència dels poders de tota mena al segle XX, des dels bombardejos atòmics de ciutats japoneses, o la destrucció de ciutats angleses, alemanyes o asiàtiques arrasades mitjançant bombardejos massius, a escala molt més gran que la del bombardeig de Guernika, que va inaugurar aquesta era de violència contra les poblacions civils, així com l'opció dels poders actuals de militaritzar les zones petrolíferes i les rutes de proveïment energètic -amb desastres com ara la guerra d'Iraq, o ara amb les de l'Afganistan i Líbia - poden haver reforçat l'opció per la

no violència dels moviments alternatius a l'existent.

El pacifisme és avui un valor dels de baix, la no violència mostra la superioritat ètica d'aquests davant els poders a què es contraposen.

Consell Social

- Comissions Obreres - CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Cipriano Garcia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació La Fàbrica
- Fundació Terra
- Ateneus Laics
- Cooperació
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Món-3
- SOS Racisme

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació Catalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- ESPLAC - Esplais Catalans
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda - JEV

- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Sin Permiso
- Suburbe-Associació Cultural Estenent el Desastre
- DeBarris sccl



Ponències 2011

Resistències



UPEC  **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Amb la col·laboració de



**Diputació
Barcelona**



Ajuntament de Barcelona